

Lapin Ryhmän taistelut talvisodassa

Tiivistelmä Pentti Airion esitelmästä 22.12.2009

Pohjois-Suomen alueen operatiiviset suunnitelmat perustuivat tilanteeseen, jossa Neuvostoliitto olisi sotatilassa muidenkin maiden kuin Suomen kanssa. Suomen suunnan ei arvioitu voivan olla pääsotänäyttämö. Vienan ja Muurmanskin alueelta uskottiin hyökkävän maksimissaan yhden rykmentin voimat kunkin tien suunnassa.

Suomen puolella niitä vastaan tulisi taistelemaan alueen rajavalvonnasta rauhan aikana vastanneen rajakomppanian perustama erillinen pataljoona ja Petsamossa tykkipatterilla vahvennettu erillinen komppania.

Toisin kuitenkin kävi. Petsamon alueelle hyökkäsi 30.11.1939 aamusta alkaen kaksi divisioonaa. Toinen divisioonista varmisti Jäämeren suunnan ja toinen hyökkäsi Petsamosta etelään. Suomalaisia viivytyksjoukkoja komensi kapteeni Antti Pennanen. Rauhan tullessa oli rintamalinja Nautsin tasalla.

Sallan Rajakomppanian kasarmeille perustettiin YH:n alkaessa lokakuun puolivälissä Sallan Harjoituskeskus. Reserviläiset koottiin lähipitäjien miehistä. Ensimmäinen komppania oli sallalaisia, toinen komppania Pelkosenniemen ja Savukosken miehiä sekä kolmas ja konekiväärikomppania olivat kemijärveläisiä. Ylimääräisestä reservistä perustettiin täydennyskomppania. Pataljoonasta käytettiin alusta alkaen nimeä "Sallan pataljoona" ja täydennyskomppanian nimeksi tuli "Erillinen komppania Kojonen". Pataljoonan komentajan

toimi alkuvaiheessa majuri Vilho Roininen. Sotatoimien alettua alueelle keskitettiin kaksi Rovaniemellä perustettua täydennyspataljoonaa (Er.P 18/25 ja Er.P 19/26). Lisäjoukkojen saavuttua Roininen määrättiin taisteluosaston komentajaksi.

Suomalaisilta joukoilta puutui raskas aseistus. Ei ollut minkäänlaista panssarintorjunta-, ilmatorjunta- tai kenttätykkiä. Neuvostopanssarit ja ilmavoimat aiheuttivat useassa tapauksessa sekaannusta puolustajan riveissä. Tilapäisvälineillä saatiin toki joitakin panssarivaunuja tuhottua. Puna-armeijan vallattua 9.12. Sallan vanhan keskustan eli Kuolajärven alueen aukeni hyökkääjälle kaksi tien suuntaa. Toinen johti suoraan Kemijärvelle. Siihen suuntaan jäi taistelemaan Os. Roininen. Savukosken kautta Pelkosenniemelle ja sieltä edelleen joko Sodankylään tai Kemijärvelle johtavan tien suunnalle saatiin Rovaniemellä juuri perustettu 50 miehen vahvuinen Tiedusteluosasto Luoto. Savukosken ja Pelkosenniemen vanhemmista ja nuoremmista suojeluskuntalaisista koottiin osasto Gräsbeck. Pelkosenniemeä kohti hyökkäävä Vuoristojalkaväkirykmentti 273 eteni väijäämättä kohti tavoitetta vaikka alueelle oli lähetetty Er.P 26:n yksi komppania ja lopulta Kuhmoisten, Sysmän ja Hartolan alueelta perustettu VIII/KT-Pr. Taistelut Pelkosenniemen lossirannassa alkoivat 16.12.

Päämaja ryhtyi vahventamaan Sallan suunnan rintamaa perustamalla 11.12. Lapin Ryhmän ja nimeämällä sen komentajaksi kenraalimajuri K. M. Walleniuksen. Edellä mainitun Lahdesta siirretyn kenttätäydennysprikaatin pataljoonan lisäksi siirrettiin Porista IX/KT-Pr sekä yksi vanhemmista miehistä kokoonpantu jalkaväkিপataljoona (III/JR 40). Oulussa oli perustettu kaksi pataljoonaa käsittävä majuri Armas Perksalon komentama jalkaväkirykmentti (JR 40).

Näillä joukoilla hyökkääjä oli pysäytettävä sillä enempää voimaa ei ollut lähetettävissä. Käynnistyvien torjuntataistelujen kannalta on mainittava kaksi tärkeätä asiaa. Toinen oli Rovaniemeltä Kemijärvelle vuonna 1932 rakennettu rautatie toinen jääkärimajuri Ragnar Nordströmin henkilökohtaisesti Ruotsista Sallan rintamaa varten hankkimat kahdeksan 37 mm panssarintorjuntatykkiä. Ensimmäinen pst-joukkue osallistui taisteluihin 15.12 Varpuojalla ja kolme muuta tykkijoukkuetta oli rintamalla 18.12. Ne ryhmitettiin Petsamoon, Pelkosenniemelle ja Joutsijärvelle. Myös ensimmäinen nelitykkinen patteri saatiin tukemaan Joutsijärvellä käytyjä torjuntataisteluita.

Alueen taistelujen kulminaatiovaihe oli 18.12. Pelkosenniemellä saarrostan hyökkäyksen tehnyt kapteeni Hugo Suorannan pataljoona iski venäläisten selustaa aiheuttaen pakokauhun. 273. Vuor.JR perääntyi Saija – Mukkala alueelle. Rintamalinjat jäivät sinne sodan loppuun asti. Saijan suunnalla toimi tammikuun alussa alueelle Arkangelista siirretty 88. Divisioona.

Päätien suunnassa hyökkäsi Valko-Venäjällä perustettu kolme rykmenttiä käsittävä 122. Divisioona. Osasto Roininen yritti vakauttaa taistelut pitämällä Kursun kylän. Se ei kuitenkaan onnistunut, vaan 16.12. alkoivat taistelut Joutsijärven vesistökaupungissa. Roinisella oli tässä vaiheessa käytössään neljä pataljoonaa. Joutsijärvellä saavutettiin torjuntavoitto ja kun Os. Roinisen selustaan koukannut vihollispataljoona tuhottiin 20.12. Mäntyvaarassa, siirtyi aloite suomalaisille.

Ruotsalaisista vapaaehtoisista ehtivät rintamalle ensimmäisenä tammikuun puolivälissä saapuneet lentolaihue F 19 sekä ilmatorjuntajoukot. Ne pystyivät rajoittamaan siihen asti vapaasti toimineita puna-armeijan pommitus- ja hävittäjäkoneita.

Puna-armeija vetäytyi tammikuun puolivälissä vapaaehtoisesti Märkäjärvelle (Sallan nykyinen keskusta) valmistamiinsa aseisiin. Rintamalinjat vakiintuivat sinne sodan loppuun asti. Ruotsalaisista ja norjalaisista vapaaehtoisista sotilaista koostunut Svenska Frivilligkåren (SFK) otti helmikuun loppupuolella alueella rintamavastuun kenraaliluutnantti Linderin komennossa. Nyt olisi ollut voimaa yrittää tuhota edessä ollut divisioona. Joukkoja tarvittiin kuitenkin Viipurinlahdella ja siksi JR 40 sekä molemmat kenttätäydennysprikaatin pataljoonat siirrettiin etelään.

Stalin oli käskenyt keskittää Sallan suunnalle kolme divisioonaa lisää. Niiden piti aloittaa hyökkäys 15.3.1940. Rauhan tulo keskeytti hyökkäysvalmistelut.